

Kohtuasi C-140/20**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

25. märts 2020

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Supreme Court (Iirimaa kõrgeim kohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

25. märts 2020

Hageja/Kaebuse esitaja:

G.D.

Kostjad:

The Commissioner of the Garda Síochána (politseipeadirektor, Iirimaa)

Minister for Communications, Energy and Natural Resources (kommunikatsiooni, energeetika ja loodusvarade minister, Iirimaa)

Attorney General (peaprokurör, Iirimaa)

Põhikohtuasja ese

Põhikohtuasi puudutab õiguslikku korda, mis on Iirimaaal kehtestatud 2011. aasta sideseadusega (andmete säilitamine) (Communications (Retention of Data) Act 2011), mis reguleerib elektroonilise side metaandmete säilitamist ja neile juurdepääsu Iirimaa ametiasutuste ja eelkõige An Garda Síochána (Iirimaa politseiamet) poolt raskete kuritegude avastamise, uurimise ja nende eest vastutusele võtmise raames.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

2011. aasta sideseaduse (andmete säilitamine), eelkõige selle § 6 lõike 1 vastuolu direktiivi 2002/58/EÜ artikli 15 lõikega 1

Eelotsuse küsimused

1. Kas andmete üldise säilitamise kord – isegi kui selle suhtes kohaldatakse rangeid säilitamis- ja juurdepääsupiiranguid – on iseenesest vastuolus direktiivi 2002/58/EÜ artikliga 15, nii nagu seda artiklit on tõlgendatud harta alusel?
2. Kas liikmesriigi kohtul on juhul, kui ta kaalub direktiivi 2006/24/EÜ kohaselt rakendatud ja andmete üldise säilitamise korda (mille suhtes kohaldatakse nõutavaid säilitamise ja/või juurdepääsuga seotud rangeid kontrollimeetmeid) puudutava riigisisese meetme vastuolu tuvastamist ja hindab eelkõige sellise korra proportsionaalsust, õigus arvestada asjaolu, et teenuseosutajatel on lubatud säilitada andmeid ärilistel eesmärkidel ja andmete säilitamine võib olla vajalik riikliku julgeoleku kaalutlustel, mis on direktiivi 2002/58/EÜ kohaldamisalast välja jäetud?
3. Millistest kriteeriumidest peaks liikmesriigi kohus säilitatavatele andmetele juurdepääsu puudutava riigisisese meetme Euroopa Liidu õigusega ja eelkõige hartas sätestatud õigustega kooskõla kindlakstegemisel lähtuma, et hinnata, kas selline juurdepääsukord näeb ette vajaliku sõltumatu eelkontrolli, nagu on kindlaks määranud Euroopa Kohus oma praktikas? Kas liikmesriigi kohus võib sellega seoses hindamisel võtta arvesse *ex post* kohtuliku või sõltumatu kontrolli olemasolu?
4. Kas liikmesriigi kohus on igal juhul kohustatud tuvastama riigisisese meetme vastuolu direktiivi 2002/58/EÜ artikliga 15, kui riigisisene meede näeb ette andmete üldise säilitamise korra kohaldamise raskete kuritegude vastu võitlemiseks ja kui liikmesriigi kohus on kõigi kättesaadavate tõendite põhjal järeldanud, et selline säilitamine on raskete kuritegude vastu võitlemise eesmärgi saavutamiseks oluline ja hädavajalik?
5. Kui liikmesriigi kohus peab tegema järelduse, et riigisisene meede on vastuolus direktiivi 2002/58/EÜ artikliga 15, nii nagu seda artiklit on tõlgendatud harta alusel, siis kas tal on õigus piirata selle tuvastuse ajalist mõju, kui ta on veendunud, et selle tegemata jätmine „tekitab kaose ja kahjustab avalikke huve“ (kooskõlas käsitlusega, mida on järgitud näiteks kohtuotsuses R (National Council for Civil Liberties) vs. Secretary of State for Home Department ja Secretary of State for Foreign Affairs, [2018] EWHC 975, punkt 46)?
6. Kas liikmesriigi kohus, kellel on palutud tuvastada riigisisese õigusakti vastuolu direktiivi 2002/58/EÜ artikliga 15 ja/või jätta see riigisisene õigusakt kohaldamata ja/või tuvastada, et selle õigusakti kohaldamine on rikkunud üksikisiku õigusi, võib menetluses, mis on algatatud selleks, et hõlbustada tõendite vastuvõetavusega seotud argumendi põhjendamist kriminaalmenetluses, või muul juhul keelduda seda tegemast seoses andmetega, mida säilitatakse vastavalt riigisisesele õigusnormile, mis on vastu võetud kooskõlas ELTL artiklis 288 sätestatud kohustusega võtta direktiivi sätteid riigisisesse õigusesse

nõuetekohaselt üle, või piirata tuvastamist ajaga pärast direktiivi 2006/24/EÜ Euroopa Kohtu poolset kehtetuks tunnistamist 8. aprillil 2014?

Viidatud Euroopa Liidu õiguse sätted

Euroopa Liidu leping, artikli 5 lõige 4 ja artikli 6 lõige 1 ning protokoll nr 21

Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artiklid 7 ja 8 ning artikli 52 lõige 1

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. oktoobri 1995. aasta direktiiv 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (EÜT 1995, L 281, lk 31; ELT eriväljaanne 13/15, lk 355)

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiiv 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514)

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2006. aasta direktiiv 2006/24/EÜ, mis käsitleb üldkasutatavate elektrooniliste sideteenuste või üldkasutatavate sidevõrkude pakkujate tegevusega kaasnevate või nende töödeldud andmete säilitamist ja millega muudetakse direktiivi 2002/58/EÜ (ELT 2006, L 105, lk 54)

Euroopa Kohtu 10. veebruari 2009. aasta otsus Iirimaa vs. parlament ja nõukogu, C-301/06, ECLI:EU:C:2009:68

Euroopa Kohtu 26. novembri 2009. aasta otsus komisjon vs. Iirimaa, C-202/09, ECLI:EU:C:2009:736

Euroopa Kohtu 8. aprilli 2014. aasta otsus Digital Rights Ireland Limited vs. Minister for Communications, Marine and Natural Resources jt ja Kärntner Landesregierung jt, C-293/12 ja C-594/12, ECLI:EU:C:2014:238

Euroopa Kohtu 21. detsembri 2016. aasta otsus Tele2 Sverige AB vs. Post- och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department vs. Tom Watson jt, C-203/15 ja C-698/15, ECLI:EU:C:2016:970

Viidatud riigisisese õiguse sätted

2011. aasta sideseadus (andmete säilitamine) (Communications (Retention of Data) Act 2011; edaspidi „2011. aasta seadus“)

2011. aasta seaduse vastuvõtmise sõnaselge eesmärk oli võtta riigisisesse õigusesse üle 2006. aasta direktiiv. Seaduse § 3 kohaselt on kõik teenuseosutajad kohustatud säilitama „tavatelefonside ja mobiiltelefonside andmeid“ kaks aastat. Need on side lähte- ja sihtkohta ning sideseansi alguse ja lõpu kuupäeva ja

kellaaja, side liigi ning kasutatud sidevahendi liigi ja geograafilise asukoha andmed. Sideseansside sisu seda liiki andmete hulka ei kuulu.

Säilitatavatele andmetele võib saada juurdepääsu ja need võidakse avalikustada avalikustamistaotluse alusel. 2011. aasta seaduse §-s 6 on sätestatud avalikustamistaotluse esitamise tingimused ja selle lõikes 1 on ette nähtud, et avalikustamistaotluse võib esitada Iirimaa politseiameti töötaja, kes on ülemkomissari (*chief superintendent*) auastmes, kui ta on veendunud, et andmeid on vaja muu hulgas raske kuriteo tõkestamiseks, avastamiseks, uurimiseks või selle eest vastutusele võtmiseks. „Raske kuritegu“ on määratletud kui kuritegu, mille eest on karistuseks ette nähtud vähemalt viieaastane vangistus või mis on loetletud nimetatud seaduse 1. lisas.

2011. aasta seadusega ette nähtud järelevalvemehhanismid hõlmavad selle §-s 10 sätestatud kaebemenetlust ja seaduse sätete toimimist kontrollima volitatud „määratud kohtuniku“ ametikohustusi, mis on sätestatud §-s 12.

Iirimaa politseiameti juht – politseipeadirektor (Garda Commissioner) – otsustas sisepoliitilise küsimusena, et 2011. aasta seaduse alusel esitatud telefonsideandmete avalikustamise taotlusi peaks tsentraliseeritult menetlema üks ülemkomissar. Ülemkomissar, kellele pandi vastutus andmete avalikustamise eest, oli Iirimaa politseiameti julgeoleku- ja luureteabeosakonna juht, kes teeb lõppotsuse selle kohta, kas sideteenuse osutajatele esitatakse 2011. aasta seaduse alusel avalikustamistaotlus. Ülemkomissari tegevuse toetamiseks ja teenuseosutajatega suhtlemisel ühtse kontaktpunktina toimimiseks loodi väike sõltumatu üksus – sideküsimuste talitus (Telecommunications Liaison Unit; edaspidi „TLU“).

Asjaomase uurimise seisukohast asjakohastel ajavahemikel pidi kõik avalikustamistaotlused esmalt heaks kiitma komissar (või selles pädevuses tegutsev politseiinspektor) ja seejärel saadeti need menetlemiseks TLU-le. Uurijaid juhendati lisama taotlusesse piisavalt üksikasjalikke andmeid, et oleks võimalik teha teadlik otsus, ning arvestama, et ülemkomissaril tuleb võib-olla seda otsust hiljem kohtus või määratud High Court'i (kõrge kohus) kohtuniku ees põhjendada. TLU ja ülemkomissar peavad kontrollima Iirimaa politseiameti töötajate avalikustamistaotluste seaduslikkust, proportsionaalsust ja vajalikkust. Taotlused, mis ei vastanud seaduse või Iirimaa politseiameti tegevusjuhendite nõuetele, saadeti selgituste või lisateabe saamiseks tagasi. 2011. aasta mais koostatud vastastikuse mõistmise memorandumi kohaselt ei töödeldud teenuseosutajad selliseid kõnedega seotud andmete taotlusi, mis ei olnud seda protsessi läbinud. Lisaks kontrollib TLU andmekaitsevolinik.

Põhikohtuasja faktiliste asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 2015. aasta märtsis mõistis kohus hageja (edaspidi „G. D.“) süüdi O'H. mõrvas, mille eest talle määrati eluaegne vangistus. Ta on oma süüd kogu aeg eitanud. G. D. vaidlustas oma süüdimõistmise Iirimaa Court of Appeal'is

(apellatsioonikohus), see menetlus on praegu pooleli. Kohtuliku arutamise käigus vaidles G. D. edutult vastu kriminaalmenetluses esitatud teatavate säilitatud telefonsideandmetel põhinenud tõendite vastuvõetavusele.

- 2 Käesoleva samaaegse tsiviilkohtumenetluse algatas G. D., kes soovib vaidlustada teatavaid 2011. aasta seaduse sätteid, mille alusel asjaomaseid telefonside metaandmeid säilitati ja neile juurde pääseti. Ta taotleb vastava õigusnormi kehtetuks tunnistamist, et väita oma süüdimõistmist vaidlustavas apellatsioonimenetluses, et telefonsideandmetel põhinenud tõendite kasutamist ei oleks tohtinud tema suhtes algatatud kohtumenetluses lubada, mistõttu on tema süüdimõistmine õigusvastane. Kostjad (edaspidi „riik“) soovivad õigusakti kehtima jäämist.
- 3 Oma 6. detsembri 2018. aasta otsusega kohtuasjas Dwyer vs. Commissioner of An Garda Síochána jt [2018] IEHC 685, rahuldas High Court (kõrge kohus) G. D. nõude tuvastada, et 2011. aasta seaduse § 6 lõike 1 punkt a on vastuolus direktiivi 2002/58/EÜ artikli 15 lõikega 1, nii nagu seda on tõlgendatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklite 7 ja 8 ning artikli 52 lõike 1 alusel.
- 4 Riik kaebas selle otsuse edasi Supreme Court'i (Iirimaa kõrgeim kohus), kes esitas käesoleva eelotsusetaotluse.
- 5 Supreme Court märgib, et ta on teadlik, et teatavat liiki raskete kuritegude avastamist ja nende eest vastutusele võtmist mõjutavad üha enam sellised tõendid, mida kasutati G. D. suhtes algatatud kriminaalmenetluses. Supreme Courti kogemuste kohaselt on mõni sellistest juhtumitest lahendatud üksnes tänu neis menetlustes kasutatud seda liiki andmete kättesaadavusele.
- 6 Supreme Court märgib, et sellised juhtumid on sageli seotud naiste, laste ja teiste haavatavate isikute vastaste raskete kuritegudega ja kuriteo toimepanijat ei oleks võimalik tuvastada või vastutusele võtta ilma kõnealust liiki tõenditeta. Supreme Court nendib, et G. D. juhtumi puhul on telefonsidet ennast kasutatud peibutamiseks või haavatavate isikute muul viisil ärakasutamiseks.
- 7 Supreme Court rõhutab, et säilitamata andmetele ei ole võimalik juurde pääseda. Kui metaandmete üldine säilitamine ei oleks olenemata juurdepääsukorra usaldusväärsest lubatud, ei suudetaks paljusid neist rasketest kuritegudest avastada või lõplikult lahendada.
- 8 Supreme Court tuvastas järgmised faktilised asjaolud:
  - i) alternatiivsed andmete säilitamise vormid, mille puhul kasutataks asukohapõhist selekteerimist vms, oleksid vähemalt teatud liiki raskete kuritegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise eesmärgi saavutamiseks ebatõhusad ning peale selle võivad need kaasa tuua üksikisiku muude õiguste rikkumise;

- ii) eesmärk säilitada andmeid vähemate vahenditega kui andmete üldise säilitamise kord, mille puhul kohaldatakse vajalikke kaitsemeetmeid, ei ole saavutatav ning
- iii) andmete üldise säilitamise korra puudumine kahjustaks raskete kuritegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise eesmärki märkimisväärselt.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 9 Hageja väidab, et 2011. aasta seaduse § 6 lõike 1 punkt a, mille alusel telefonside metaandmeid säilitati ja neile juurde pääseti ning tema vastu algatatud kriminaalmenetluses tõendina kasutada lubati, on kehtetu, sest see on vastuolus direktiivi 2002/58 artikli 15 lõikega 1.
- 10 Ta väidab, et andmete üldine säilitamine on lubamatu olenemata sellistele andmetele juurdepääsuga seotud kaitsemeetmetest. Peale selle väidab ta, et juurdepääsukord ei paku piisavalt sõltumatut kaitset loata juurdepääsu eest andmetele. Ta märgib, et 2011. aasta seadusega kehtestatud kaitsemeetmed on minimaalsed ning õigusaktis ei ole sätestatud selgeid ja täpseid norme selle kohta, millistel asjaoludel ja tingimustel teenuseosutajad peavad liikmesriigi asutustele andmetele juurdepääsu andma, nagu nõuab Euroopa Kohus. Kehtiv süsteem, mille raames kinnitab Iirimaa politseiamet andmete avalikustamistaotlused ise, ei vasta eelkõige nõudele, et juurdepääsutaotlusi kontrolliks eelnevalt kas kohus või sõltumatu haldusasutus, nagu on ette nähtud kohtuotsuse Tele2 Sverige punktis 120.
- 11 Kostjad (edaspidi ka „riik“) väidavad, et õigusakt on kehtiv. Nad märgivad, et kasutusele tuli võtta üldine meetod selle kindlakstegemiseks, kas õiguslik kord kaitseb õigust eraelu puutumatusse proportsionaalselt.
- 12 Kostjad kinnitavad, et 2011. aasta seadusega kehtestati säilitatavatele andmetele juurdepääsu üksikasjalik raamistik. Lisaks väidab riik, et TLU, mis on oma ülesannete täitmisel Iirimaa politseiametist sõltumatu, vastab juurdepääsutaotluste eelkontrolli tegeva „sõltumatu haldusasutuse“ nõudele ning seda süsteemi tugevdab täiendav kohtulik järelevalve, mille tagavad määratud kohtunik, ettenähtud kaebemenetlus ja kohtulik kontroll.
- 13 Kostjad märgivad lisaks, et kui lõpuks leitakse, et 2011. aasta seadus on liidu õigusega vastuolus, peaks asjaomase kohtu mis tahes sellest tulenev tuvastus olema üksnes edasiulatava ajalise mõjuga. Kostjad väidavad, et see on käesoleva juhtumi erandlikel asjaoludel asjakohane, sest ajal, kui asjaomastele andmetele põhikohtuasjas 2013. aasta lõpus juurde pääseti, pidi riik liidu õiguse kohaselt rakendama 2006. aasta direktiivi sätteid ja hoidma toimivana 2011. aasta seadusega ette nähtud andmete säilitamise süsteemi. Peale selle väidab riik, et see on asjakohane olukorras, kus vastuolu tuvastamisel selle mõju piiramata oleksid märkimisväärsed tagajärjed raskete kuritegude uurimisele ja nende eest

vastutusele võtmisele Irimaal, kohtu alla antud ja süüdi mõistetud isikutele ning pooleliolevatele uurimistele ja kohtumenetlustele.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 14 Käesoleva eelotsusetaotlusega soovitakse selgitust nende liidu õiguse nõuete kohta, mis on seotud andmete säilitamisega raskete kuritegude vastu võitlemise eesmärgil, ja asjakohaste kaitsemeetmete kohta, mis peavad reguleerima sellistele andmetele juurdepääsu, võttes arvesse liikmesriigi pädevust kuritegevuse küsimustes. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib selgitust ka käesoleva juhtumi asjaoludel teha võidava tuvastuse kohaldamisala ja ajalise mõju kohta.
- 15 Supreme Court märgib, et 2011. aasta seadus nägi ette kõikide metaandmete säilitamise selles sätestatud tingimustel, nagu sel ajal ilmselt nõudis ka liidu õigus. Kui andmete üldine säilitamine on siiski iseenesest lubamatu, nagu väidab G. D., on 2011. aasta seadus liidu õigusega vastuolus. Kui aga asjakohane on laiem käsitus, nagu väidab riik, tuleb arvestada kõnealuse korra eesmärke tervikuna ja asjaolusid, mille korral juurdepääs on lubatud, ning teha kindlaks, kas 2011. aasta seadus kujutab endast proportsionaalset sekkumist Euroopa Liidu õiguse ja hartaga tagatud õigusesse eraelu puutumatusse.
- 16 Supreme Court mõistab, et tõendite vastuvõetavus kriminaalmenetluses on riigisisese õiguse küsimus. 2011. aasta seaduse teatud osade kehtivus on siiski küsimus, mille saab tõstatada tsiviilkohtumenetluses. Pealegi tuleks tõendite vastuvõetavuse küsimuse käsitlemisel arvestada kehtetuse võimalikku tuvastamist ning selle täpset laadi, ulatust, põhjendusi, kohaldamisala ja ajalist mõju.
- 17 Neil asjaoludel peab kohus vajalikuks esitada Euroopa Kohtule eeltoodud küsimused.